

Шиян А.Г.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ І ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реальністю сучасного життя стала приватна детективна та охоронна діяльність. Приватний пошук в багатьох державах, таких як Англія, США, Франція, Німеччина, Італія, Японія та ін. зародився давно і розвинутий достатньо добре.

Після розвалу Радянського Союзу в деяких країнах СНД і Балтії приватна детективна діяльність легітимізувалася з початку 90-х років ХХ ст., вона успішно вписалася в систему правоохоронних органів. У більшості країн ця діяльність регулюється законодавчими актами (Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Російська Федерація). В деяких державах приватна детективна діяльність ведеться з використанням правових можливостей законодавства про підприємництво (Азербайджан, Естонія, Казахстан, Україна). Водночас, у таких країнах як Вірменія, Білорусь, Грузія, Таджикистан, Туркменістан і Узбекистан заняття приватною детективною діяльністю заборонено.

На відміну від приватної детективної діяльності, у всіх перерахованих пострадянських державах оперативно-розшукова діяльність була законодавчо закріплена практично зразу після здобуття ними незалежності. Що стосується України, то оперативно-розшукова діяльність знайшла своє нормативно-правове регулювання Законом від 18 лютого 1992 року «Про оперативно-розшукову діяльність». На противагу цьому, неодноразові спроби законодавчого врегулювання приватної детективної діяльності в Україні завершилися невдачею.

Видається, що для належного розкриття питання про співвідношення оперативно-розшукової і приватної детективної діяльності необхідно, в першу чергу, звернутися до визначення їх понять.

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. При цьому слід зазначити, що з тими чи іншими відмінностями поняття оперативно-розшукової діяльності сформульовано в законодавчих актах інших країн СНД та Балтії.

Як відомо, в Україні приватна детективна діяльність законодавчого регулювання не має. Поняття приватної детективної діяльності у проекті Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» визначено так: приватна детективна (розшукова) діяльність – дозволена органами Національної поліції України підприємницька діяльність приватних детективів або об'єднань приватних детективів щодо надання замовникам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом. Аналіз законодавчих актів Киргизстану, Латвії, Литви, Молдови, Російської Федерації, якими регулюється приватна детективна діяльність, свідчить про певну схожість визначення її поняття з тим, яке дається в українському законопроекті.

Виходячи з викладеного, а також з аналізу законодавчих актів, якими регулюється оперативно-розшукова і приватна детективна діяльність, можна визначитися як з їх схожістю, так і відмінністю.

Як видається, основні відмінності оперативно-розшукової діяльності від приватної детективної такі:

1. Оперативно-розшукова діяльність являє собою різновид діяльності державних органів. В межах своєї компетенції вищі органи законодавчої, виконавчої і судової влади наділили відповідних суб'єктів правом здійснювати оперативно-розшукову діяльність, поклали на них певні обов'язки здійснювати

контроль за дотриманням законодавчих норм під час оперативно-розшукової діяльності. На противагу цьому проектом Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» визначається, що здійснення цього виду діяльності покладається на недержавні організації і приватні особи.

2. Суб'єкти оперативно-розшукової діяльності – це державні правоохоронні органи і спецслужби, об'єм повноважень яких закликаний забезпечити вирішення покладених на них завдань, зафіксованих у відповідних статтях нормативно-правових актів, які визначають статус оперативно-розшукових відомств. Що стосується суб'єктів приватної детективної діяльності, то її можуть здійснювати недержавні організації і приватні особи, а саме об'єднання приватних детективів та приватні детективи. Приватні детективні послуги можуть надаватися лише суб'єктами приватної детективної діяльності в порядку та на умовах, визначених законодавством. Приватна детективна діяльність є виключним видом діяльності для суб'єктів приватної детективної діяльності.

2. Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Відмінними від цих завдань є завдання приватної детективної діяльності. Ними є пошук, збирання та фіксація інформації, розшук предметів, майна, людей і тварин, встановлення фактів та з'ясування різних обставин на замовлення замовника та згідно з договором про надання приватних детективних послуг. Для досягнення цього суб'єкти приватної детективної діяльності надають приватні детективні послуги із застосуванням засобів та методів, не заборонених законом. Звичайно, що при цьому суб'єкти приватної

детективної діяльності намагатимуться отримати певний матеріальний прибуток.

3. Оперативно-розшукова і приватна детективна діяльність здійснюються певними професійно підготовленими особами. Але на суб'єктів приватної детективної діяльності не поширюється дія законів, що регулюють правовий статус працівників правоохоронних органів. Правовий статус працівників правоохоронних органів відрізняється від статусу приватних детективів. Суб'єкти приватної детективної діяльності не мають права здійснювати оперативно-розшукові заходи, віднесені законом до виключної компетенції оперативних підрозділів.

4. Оперативно-розшукова і приватна детективна діяльність реалізується за допомогою тих засобів, які встановлені відповідними нормативно-правовими актами. Останніми також встановлені підстави, умови і порядок застосування цих засобів. Однак, якщо порівняти обсяг приватних детективних дій, то він, порівняно з оперативно-розшуковими, є більш вузький.

5. Відмінним є використання матеріалів оперативно-розшукової і приватної детективної діяльності. Матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються відповідними державними правоохоронними органами для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підбивних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли. Матеріали приватної детективної діяльності в більшості випадків використовуються у своїх цілях приватними особами.

6. Додержання законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності відбувається під постійним наглядом Генерального прокурора України та підлеглих йому прокурорів всіх рівнів. На відміну від цього, контроль за дотриманням суб'єктами приватної детективної діяльності вимог законодавства в основному повинен здійснюватися Національною поліцією України через свої територіальні органи.

7. Приватна детективна діяльність в основному орієнтована на вирішення проблем, які виникли в цивільно-правовій сфері. На противагу цьому, оперативно-розшукові заходи застосовуються в боротьбі зі злочинністю.

В той же час між оперативно-розшуковою та приватною детективною діяльністю є багато чого спільного.

Так, найперше, схожість між ними проявляється в тому, що вони виконують правоохоронну функцію.

Частковий збіг спостерігається як у змісті оперативно-розшукової і приватної детективної діяльності, так і завданнях, які вони вирішують. Так, згідно з проектом закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» приватні детективи матимуть право здійснювати пошук осіб, які безвісти пропали, збирати відомості, необхідні для розгляду справ у кримінальному судочинстві, на договірній основі із сторонами судового процесу. Оперативно-розшукова діяльність вирішує аналогічні завдання щодо захисту осіб від злочинних посягань і розшуку осіб безвісно відсутніх.

Як відомо, приватним детективам забороняється видавати себе за співробітників правоохоронних органів. Однак, при цьому їм не заборонено «одягати маску» посадових осіб інших підприємств, установ та організацій. Цим законодавець дав, по суті, «дозвіл» детективам на проведення негласної діяльності, що також ріднить оперативно-розшукову і приватну детективну діяльність.

Насамкінець, слід зазначити, що в ході приватної детективної діяльності проводяться деякі із оперативно-розшукових заходів (наприклад: усне опитування громадян і посадових осіб, наведення довідок, ознайомлення і вивчення предметів та документів, проведення зовнішнього спостереження за об'єктами на відкритій місцевості, у громадських місцях та на транспорті тощо).

Видається, що проведене порівняння оперативно-розшукової та приватної детективної діяльності стане запорукою кращого розуміння суті цих двох видів правоохоронної діяльності.